

YU ISSN 0514-6143

ЗБОРНИК
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

XXII/2

НОВИ САД

1979

Međunarodno priznanje izraženo je B. Havráneku kao članu brojnih inostranih akademija nauka. Godine 1978. izabran je za člana Britanske akademije nauka; bio je takođe i dopisni član Srpske akademije nauka u Beogradu i Jugoslavenske akademije nauka u Zagrebu. Dodeljeni su mu i počasni doktorati na univerzitetima u inostranstvu: kao poslednji doktorat na univerzitetu u Krakovu povodom VII međunarodnog kongresa slavista.

Celokupna izrazita ličnost kao i bogata naučna i naučno-organizatorska delatnost akademika Havráneka upisale su se duboko i neizbrisivo u razvoj češke kao i svetske nauke o jeziku, pre svega u oblast slavistike, i zadržace zauvek svoju izuzetnu vrednost.

Prag

Alois Jedlička

ЈОВАН ВУКОВИЋ

(1905—1979)

Из југословенске лингвистичке средине смрт је отргла још једног значајног ствараоца: 18. марта 1979. године у Сарајеву је умро Јован Ј. Вуковић, проф. универзитета и академик, познати југословенски лингвиста.

Јован Вуковић је рођен у Пиви (Црна Гора) 1905. године. Студије српскохрватског језика и књижевности завршио је у Београду 1929. године, код истакнутих лингвиста Александра Белића и Стјепана Куљбакина. До 1940. године радио је у Гимназији и Учитељској школи у Мостару. Још као млад средњешколски професор почео је да се занима лингвистичком науком и већ 1937. године одбранио је докторску дисертацију (у Београду) на тему *Говор Пиве и Дробњака*. Премда су га цијелог радног вијека интересовале и друге лингвистичке дисциплине, проф. Вуковић никада није напустио дијалектологију, јер је сматрао да без доброг познавања народних говора, односно живе народне ријечи није могуће бити у току лингвистичких дешавања, тј. у току језичког развоја и стварања, или не макар у довољној мјери. Живи језик је, према његовом схватању, основ свега у лингвистици, а његово проучавање и познавање — услов за успјешно бављење науком о језику уопште, посебно неким њеним дисциплинама (историјом језика, акцентологијом и сл.). Понијевши из родног краја добро језичко осјећање и фин смисао за епско казивање, на универзитету је имао срећу да се укључи у групу најбољих Белићевих ђака и тиме сигурно закорача научним путевима.

Како рекосмо, професора Вуковића су интересовале разноврсне лингвистичке дисциплине. То је колико резултат његовог рада, на једној страни — у средњој школи и на другој — на вишој школи и факултету (и потребе да се прилагоди захтјевима наставних програма свих тих нивоа), толико и сопствене жеље да проучава разнолика питања из науке о језику. Одмах последије ослобо-

ђења, са мјеста асистента Универзитета у Београду, прелази (1946) у Сарајево гдје на Вишој педагошкој школи предаје неколико лингвистичких дисциплина, а убрзо послје тога је професор на новоформираном Филозофском факултету (на којему је један од оснивача студијске групе за српскохрватски језик и књижевност). Ту је такође предавач неколико лингвистичких дисциплина (општа лингвистика, историја језика, дијалектологија, акценат, савремени српскохрватски језик). И у свим тим областима проф. Вуковић је и формирао добре нове стручњаке и оставио видљив научни траг. Зато сигурно нећемо претјерати ако кажемо да лингвистичку мисао у Босни и Херцеговини (али не само у њој) у задњих тридесетак година није могуће замислити без имена професора Јована Вуковића.

Први дио своје дисертације Вуковић је објавио под називом *Говор Пиве и Дробњака* (ЈФ XVII, 1—114) а други под називом *Акцентаи говора Пиве и Дробњака* (СДЗБ X, 187—417). Ти радови уврстили су га у узан круг најбољих познавалаца српскохрватских народних говора — у њима је дао богату и вјерну слику говора Пиве и Дробњака (а то је скоро 1/4 територије млађих новоштокавских говора у Црној Гори) и однос тог говора према Вуковом односно Даничићевом стандарду. Како је то један од централних млађих новоштокавских говора херцеговачког типа, његова монографија, коју је урадио проф. Вуковић, убрзо је постала један од образаца како за дијалектолошка истраживања на српскохрватском језичком подручју, тако и за утврђивање односа књижевног српскохрватског стандарда и његове најуже народне основице.

Даља дијалектолошка истраживања проф. Вуковића у највећој мјери, и углавном, обухватају босанскохерцеговачке говоре, из чега су проистекли радови какви су: *Карактеристичне особине мосиарског говора* (Гласник Југосл. професорског друштва, књ. XVII, св. 1—12, 953—964, Београд 1937), *Народни говор [Неума и околине]* (Гласник Земалског музеја у Сарајеву, н. с. св. XIV, 111—116, Сарајево 1959), *Говорне особине [Имљана]* (Гласник Зем. музеја у Сарајеву, Етнологија, св. XVII, 27—49, Сарајево 1962), *Рефлекси међујезичких додира у фонетским основама босанскохерцеговачких говора* (Радови Научног друштва БиХ, књ. XX, Одјељење историјско-филолошких наука, књ. 7, 157—172, Сарајево 1963), *Босански и херцеговачки ијекавски говорни типови* (Гласник Зем. музеја у Сарајеву, Етнологија, н. с. св. XVIII, 17—28, Сарајево 1963), *Крешевско-лейенички говор* (Научно друштво БиХ, Посебна изд., књ. III, 287—311, Сарајево 1963), *Говорне особине [Жепе]* (Гласник Зем. музеја у Сарајеву, Етнологија, н. с. св. XIX, 45—62, Сарајево 1964). Професор Вуковић је један од утемељивача пројекта *Босанско-херцеговачки дијалекатски комплекс — синхронизациона дескрипција и однос према савременом стандарднојезичком изразу* и коаутор је *Упутника за истраживање босанскохерцеговачких говора*. С овим кругом интересовања пок. Вуковића је у вези и његов рад на изради *рјечника сточарске терминологије* (који, на жалост, није успио да заврши), топономастичка истраживања, као и рад на лингвистичким атласима — Општесловенском, Општекарпатском, Српскохрватском и Босанско-херцеговачком, у чијим редакцијама, комисијама и радним групама је био активно ангажован.

Проф. Вуковић се посебно интересовао *проблематиком савременог српскохрватског језика*. У тој области његова истраживања обухватају неколико цјелина: синтакса, правописна проблематика и култура говора, акценатски систем, језичка политика итд. Исто тако, проф. Вуковић се интересовао и наставом језика у школи и на универзитету, па један дио његових радова (уџбеника, расправа и др.) припада тој области.

Из области синтаксе проф. Вуковић је написао мноштво чланака и расправа (међу којима неки радови припадају упоредној словенској синтакси), а 1967. године објавио је опсежну студију *Синтакса глагола* (417 стр.), гдје је изнио своје погледе на питања синтаксичког индикатива и релатива, на глаголски вид и глаголски род и друга питања ове категорије ријечи. Ту је он у одређеном степену успио да се одвоји од традиционалног учења о глаголу у сербокroatистици, трежећи функционалност глаголских категорија у опозицијама на бази граматичко-стилских комуникативних вриједности.

Проф. Вуковић је стално наглашавао да је извор неријетких неспоразума, не само на ширем плану већ и међу лингвистима, ниска језичка култура. Због тога је он био један од наших најангажованијих лингвиста на пропагирању подизања *културе писане и усмене ријечи* на виши ниво. Из тог његовог ангажовања проистекао је низ чланака и расправа о проблемима савременог српскохрватског језика и његове норме. Резултат таквих настојања су и два његова дјела из правописне проблематике српскохрватског језика: *Правопис савременог нашег језика I — Уједињена великог слова и Сложене ријечи* (Сарајево 1952) и нешто раније *Правописна правила и уједињавања за писање џекавских гласовних облика* (Сарајево 1949). Ови његови радови су послужили не само као корисни приручници практичарима у основним и средњим школама, него су били и од не малог интереса за стручну јавност (његови принципи у писању сложених ријечи скоро у цјелини су прихваћени у Правопису из 1960. године). Био је један од активних учесника Новосадског договора и Комисије за израду правописа српскохрватског књижевног језика, чија правила су, заједно са великим речником, издале 1960. године двије матице — Српска и Хрватска. Овој сфери његових интересовања припадају и његови уџбеници — граматике за VII и VIII разред основне школе, које су доживјеле по више издања (за VII разред — осам, а за VIII — четири).

И радови професора Вуковића из области *граматичке стилистике*, у оквиру чега га је посебно интересовала тематика *о звуку и слици у јесничком емоционалном изразу*, показују његов суптилан однос према проучавању фоностилистичких вриједности српскохрватског стиха. У тој области пок. Вуковић је објавио цијелу серију расправа, међу којима издвајамо само неке: *Акцент и квантитет говорног језика у народном певању, Ка даљем проучавању версификације у нашем народном десетерцу, Прилози проучавању нашег стиха, Интонациони ментити и структура стиха у јужбалицама, Прилози основама за проучавање интонационих валера у српскохрватском стиху, О структури Њешићевих стиха*.

Лингвистички погледи професора Вуковића на проблематику савременог српскохрватског/хрватскосрпског језика, посебно његова схватања језичке политике на српскохрватском језичком подручју, изнесени су у књизи *Наши књижевни језик данас* (Сарајево 1972). Ту су сабрани, углавном, његови ранији

радови, објављивани код нас и у иностранству, у којима, неријетко на општар и полемичан начин, расправља о јединству српскохрватског језика и варијантским разликама у њему (прихватајући варијантске разлике као чињеницу која никако не би смјела да смета јединству српскохрватског/хрватскосрпског језика). У књизи су, затим, радови типа: *Савремени књижевни језик, Језичко чишћуниство, ајсурди и парадокси у традиционалним и модерним схватањима културе језика, Сјабилности и несјабилности појединих грамањичких категорија и иновација у књижевном језику, Грамањичке и грамањичко-сјилисјичке категорије у књижевном језику и проблеми наше књижевне језика, Језик схваћен као сисјем, Наука о језику и наука о књижевности* и др.

Језичке појаве проф. Вуковић је проучавао и на дијахроном плану. Годинама је на вишој школи и факултету успјешно предавао историју језика и у то вријеме је објавио низ расправа о значајним историјским појавама у српскохрватском језику. Имао је план да своја схватања о развоју српскохрватског језика изложи у вишетојном дјелу историје српскохрватског језика, али је, на жалост, за живота успио да припреми и објави само I дио овог дјела (под називом *Историја српскохрватског језика, I део — Увод и фонетика*, Београд 1974). Да ли је у припремању овог дјела, које је проф. Вуковић сматрао својим животним дјелом, пошао даље, тј. да ли има нових рукописа, видјеће се тек када се наша лингвистичка јавност упозна са његовом рукописном заоставштином.

У току свог плодног радног вијека проф. Вуковић је објављивао своје радове у многим нашим и страним научним часописима и публикацијама, међу којима издвајамо: *Јужнословенски филолог, Наш језик, Српски дијалектолошки зборник, Питања савременог књижевног језика, Књижевност и језик, Живот, краковске Студије за пољску и словенску филологију, Питања словенске синтаксе (Брно), Радови Научног друштва БиХ, односно Радови и друге публикације АНУБиХ*. Један је од оснивача и главни уредник сарајевског часописа *Питања савременог књижевног језика* и Босанскохерцеговачког дијалектолошког зборника.

И да закључимо. Дјело професора Јована Вуковића чини трајно обиљежје у југословенској лингвистичкој мисли. Скоро пет деценија он је предано радио на васпитавању и образовању младих генерација, откривајући им живом и писаном ријечју тајне језичке науке. Стотине студената успјешно је припремио за хумани позив наставника, од којих је не мали број њих наставио трновитим стазама свог учитеља. Његов свеукупни рад, а посебно његово научно дјело трајно остају у ризници југословенске лингвистике.

Титоград, априла 1979.

Драго Ђујић